

Skjøtselplan for Drogsetsætra slåttemark, Meldal kommune, Sør-Trøndelag fylke.

Figur 1. Øvre halvdel av slåttemarka på Drågsetsætra. Bilde tatt mot nord-øst. Foto: Steinar Vatne

FIRMANAVN OG ÅRSTALL: Økolog Vatne 2014

PLAN/PROSJEKTANSVARLIG: Steinar Vatne

OPPDRAKSGIVER: Meldal kommune

LITTERATURREFERANSE (for skjøtelsesplanen): Vatne, S. 2014. Skjøtelsesplan for Drogsetsætra slåttemark, Meldal kommune, Sør-Trøndelag fylke. Økolog Vatne Notat 9-2014.

Forord

Med grunnlag i undersøkelser av den utvalgte naturtypen slåttemark i Meldal og Orkdal kommuner i 2013 (sammen med Miljøfaglig Utredning) og 2014 har Økolog Vatne på oppdrag for Orkla Landbruk v/Odd Lykkja utarbeida skjøtselsplaner for alle registrerte slåttemarker som har verdi B-viktig og A-svært viktig.

De som vil bruke og bevare ei artsrik slåttemark kan med fordel tenke seg hvordan jorda blei drivi før traktoren og kunstgjødsla blei tilgjengelig. Naturgjødsla var verdifull og blei helst bare brukt på åkermark. Slåttemarka fikk lite eller ingen gjødsl, og blei gradvis utarma for næringsstoffer. Det var derfor viktig at også de minste grastustene langs engkantene, i bratte skrenter og mellom steiner og trær blei slått for å få nok vinterfôr. Slåttemarka var finpusa etter at slåttekaren og rakstedeia var ferdig. Om høsten slapp en innpå husdyr som hadde med seg frø fra utmarka, og i tråkket etter dyra kunne frøa spire. Det er denne bruken som gjorde at slåttemarka blei så artsrik. Hvis slåttemarka blei pløyd og tilsådd, ville engplantene spre seg sakte inn fra kanter og knauser der jorda ikke var vendt. De gjenværende slåttemarkene er i dag leveområder for mange blomsterplanter, insekter og sopp som har blitt sjeldne etter at moderniseringa av landbruket satt igang for fullt i det forrige århundre. I dag har vi mulighet til å bruke moderne redskap i slått, noe som gjør arbeidet mye lettere enn før. Grundig slått og fjerning av all avlinga, uten tilførsel av gjødsl er fremdeles den aller beste måten å ta vare på slåttemarka.

Steinar Vatne,
Grindal 12.12.2014

A. Generell del

Slåttemarker er arealer som blir regelmessig slått. Semi-naturlig slåttemark, eller såkalt natureng, er slåttemarker som er formet gjennom rydding og lang tids tradisjonell slått. De er ofte overflatelyddet, men ikke oppdyrket og tilsådd i seinere tid, og ikke eller meget lite gjødslet. De blir slått seint i sesongen. Slåttemarkene blir eller ble gjerne høstbeitet og kanskje også vårbeitet. Hvordan slåttemarkene har vært skjøttet varierer noe fra sted til sted og hvor man er i landet. Slåttemark er urte- og grasdominert og oftest meget artsrik. Den kan være åpen eller tresatt.

Tresatte slåttemarker med styvingstrær som blir høstet ved lauving er i dag meget sjeldne. Slike såkalte lauvenger ble gjerne beitet om våren, slått en gang seint om sommeren og høstbeitet. I tillegg ble greinene på trærne høstet til lauvfôr med et tidsintervall på 5-8 år. I gammel tid spilte også myr en viktig rolle som slåttearealer (slåttemyr). De fleste jordvannsmyrene i Norge har tidligere vært slått, men myrslåtten opphørte i stor grad alt for lenge siden og forekom bare noen få steder fram til slutten av 1950-årene. Gjengroingen av slåttemyr går imidlertid gjerne langsomt så flere myrer bærer i dag likevel fortsatt preg av denne høstingen. Det er registrert få lauvenger og slåttemyrer som fortsatt er i hevd.

De ulike slåttemarkene tilhører våre mest artsrike naturtyper med meget stor betydning også for andre organismer enn karplanter. Rundt 70 prosent av våre dagsommerfugler er for eksempel knyttet til åpen engvegetasjon (særlig urterik slåttemark) og en rekke vadefugler bruker strandenger (slått eller beita) som hekkeområder og rasteplasser ved trekk. I tillegg har slåttemarker stor betydning for mange truede beitemarksoppper. Slåttemarker kan ikke erstattes av beitemarker fordi de inneholder vegetasjonstyper og flere arter som ikke opprettholdes av beite. I sammenligning med beitemarker har de høyest arts mangfold per m² og også de største bestandene av flere truede engarter. Gjennom historien har de vært, og vil også i framtiden være, viktige "levende genbanker". I tillegg er de bærekraftige økosystemer som har vært et nøkkelelement i norsk landbruk i tusener av år. I løpet av 1900-tallet har de imidlertid blitt blant våre mest truede naturtyper.

Slåttemarksutforminger Midt-Norge

Den store variasjonen i vår slåttemarksvegetasjon i Norge er foreløpig bare delvis kartlagt. I det følgende har vi likevel forsøkt å peke på noen utforminger av slåttemarksvegetasjon som kan sees som karakteriske for Midt-Norge og dermed gir denne regionen et særskilt forvaltningsansvar. Vi gir også eksempler på noen verdifulle lokaliteter.

I Midt-Norge finnes utforminger av dunhavreeng på kysten med arter som blåstarr, vill-lin, ormetunge og marianøkleblom. Artsrike slåttemarker med bl.a. marinøkkel og rødflangre er registrert på Allmenningsværet i Roan, Sør-Trøndelag. Eksempel på artsrik dunhavreeng er registrert også i Oppdal kommune på Åmotsdalen gård og på Halsen. Også Kleivgardene-Sliper-Detli i Oppdal har meget artsrik slåttemark med kalk- og varmekrevende arter. I Lierne i Nord-Trøndelag på Kvelia finnes boreale slåttemarker (flekkgriisreng) med lang kontinuitet, som fortsatt er i god hevd. Og på Storlia i Leksvik kommune finnes hevdede enger av ulike typer som frisk fattigeng, frisk til tørr middels baserik eng og vekselfuktig, baserik eng, med vill-lin, nattfiol, storblåfjær, bakkesøte, vårmarihand, bergskrinneblom, våskrinneblom og stortveblad. Velhevd skogstorkenebb-ballblomslåttemarker finnes i Sølendet naturreservat, i Røros kommune, Sør-Trøndelag.

Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemarker

Skjøtsel

Beste måten å skjøtte ei gammel artsrik eng på, er å følge opp den tradisjonelle driftsforma, uten gjødsel og med sein slått. Det tradisjonelle slåttetidspunktet har variert noe fra sted til sted avhengig av klima og høyde over havet. Derfor er det viktig å finne ut hva som har vært vanlig på den aktuelle lokaliteten eller i nærområdet fra gammelt av. Slått før 10. juli var imidlertid meget sjeldent!

En bør benytte lett redskap (ljå, tohjuls slåmaskin eller lettere traktor der det er mulig). Graset må bakketørkes/ev.hesjes før det fjernes. Bakketørkinga viktig for at frøa til engartene både skal få modne ferdig og bli liggende igjen på enga når høyet samles sammen og kjøres vekk.

Enkelte steder har engene i tillegg vært beitet, enten vår eller høst eller begge deler. Bare beiting kan imidlertid ikke erstatte slått, men er det eneste mulighet for skjøtsel i en periode, er storfebeiting det mest skånsomme. De velger ikke ut "godbitene" slik sauene gjør. Beitepresset må i tilfelle ikke være for stort, og en må vente seg

noe manuell etterrydding. Der en har tidligblomstrende arter som til eksempel søstermarihånd er det særlig viktig at en unngår vårbeite.

Restaurering

Når det gjelder restaurering av enger som er i gjengroing og utvidelse av eksisterende slåtteareal er det viktig å ikke sette i gang med mer omfattende restaurering enn det en greier å følge opp med skjøtsel i ettertid.

Dersom det er mange delfelt som skal restaureres, kan det være lurt å ta det trinnvis over flere sesonger. Slik blir det mer overkommelig, og en får en følelse med hvor omfattende de ulike tiltaka er, og hva en kan forvente å få gjennomført per sesong.

Hogst/grovrydding bør helst gjennomføres på frossen og gjerne bar mark, dette for å unngå skader på undervegetasjonen og er samtidig lettvinnt for å få så lav stubbe som mulig. Rydding i snø kan være noe mer tungvint, mindre busker og oppslag kan også ryddes på sommeren når det er tørt og mye av biomassen er samlet i bladene.

I slåtteenger som *ikke* har vært tresatt er det ikke noe poeng å sette igjen noe særlig med trær. Gamle styvingstre må imidlertid spares. Et og annet lauvtre med fin og vid krone kan og få stå. All gran/furu og fremmede treslag (eksempelvis platanlønn) bør fjernes.

Etter hogst er det spesielt viktig at alt ryddeavfall, kvist, stubber og lignende blir samla sammen og brent på egne steder, og aller helst frakta ut av området. Dette for å unngå unødig oppgjødsling. Ryddeavfall som ligger spredd utover vil elles fort føre til ny dominans av uønska rask- og storvoksen konkurransesterk vegetasjon. Oppflising og spredning av flis i området er av samme grunn ikke å anbefale.

Gjenstående biomasse vil ta opp noe av næringen som frigjøres fra de døde røttene til trær og busker som har blitt ryddet vekk. Dette gir en gjødselseffekt som lett forårsaker oppvekst av uønska nitrogenkrevende arter (som for eksempel bringebær, brennesle). Gradvis gjenåpning er derfor viktig. Gjødslingseffekten sammen med økt lysinnstråling fører gjerne også til en del etterrenning. Det er mest effektivt å slå lauvrenningene i juli, når det er minst energi samla i rotsystemet. Dette faller normalt sammen med slåttetidspunktet. Det kan likevel være nødvendig å rydde lauvrenninger flere ganger utover i første sesongen, og i tillegg året etter.

Osp og or sprer seg ved rotskot, og rydding kan i mange tilfelle føre til utstrakt renning. Disse kan det derfor lønne seg å ringbarke (sokke). Det bør da skjæres et fem cm bredt band rundt treet nedanfor nederste greina. Det er viktig at snittet er så dypt at all barken forsvinner, slik at transporten av næringsstoff helt sikkert er brutt. Det er lettest å ringbarke om våren. Etter tre sommere må de døde trea fjernes.

Stubber må kappes helt ned til bakken, enten i forbindelse med hogsten eller ved etterrydding på barmark. Større stubber vil gå raskere i forråtning om en skiller barken fra veden med et spett eller lignende, og så stapper jord i mellom. Med unntak av osp og or kan en også unngå renninger på denne måten. Dette kan til eksempel være aktuelt i kanter som hindrer lysinnstråling til slåttemarka.

Problemarter som bringebær- og rosekratt, brennesle, mjødukt eller liknende går normalt ut ved slått, men kan være avhengig av slått flere ganger per sesong i begynnelsen med ljà eller krattrydder. Ev. felt med einstape (bregne) bør slås ned med kjepp (ikke skjæres ned). På denne måten fortsetter bregna med å transportere næring fra røttene, og utarmer så rotsystemet sitt. Den bør så fjernes på høsten. For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se:

Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker som finnes på DN's hjemmesider:

<http://www.dirnat.no/content/1916/>

B. Spesiell del:

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)									
Navn på lokaliteten Drogsetsætra					Kommune Meldal			Områdenr.	
ID i Naturbase BN00088324			Registrert i felt av: Steinar Vatne og Geir Gaarder					Dato: 15.07.2013	
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige) Grefstad, R. Kartlegging av slåttemark i Meldal og Orkdal kommuner i 2004, 2007 og 2009. Upublisert rapport, 27 s								Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:	
Hovednaturtype: % andel Slåttemark 100 %				Utforminger: % andel Svak lågurt slåtteeng 70% Svak lågurt slåttefukteng 30%					
Tilleggsnaturtyper:									
Verdi (A, B, C): B			Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.) Bilder						
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)									
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):				Vegetasjonstyper:	
< 20 m	x	God		Slått	x	Torvtekt			
20 – 50 m		Svak	x	Beite		Brenning			
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/hages tell			
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling					
		Dårlig		Lauving					
OMRÅDEBESKRIVELSE (For Naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen) INNLEDNING Beskrivelsen er utarbeida av Steinar Vatne på bakgrunn av og eget feltarbeid sammen med Geir Gaarder 15.7.2013, i forbindelse med kartlegging av slåttemark i Orkdal og Meldal kommune på oppdrag fra Meldal kommune. Lokaliteten er tidligere kartlagt av Ragnhild Grefstad 2.6.2009 (Grefstad 2009), da vurdert å ha A-verdi, men den var ikke lagt inn i naturbase.									
BELIGGENHET OG NATURGRUNNLAG: Lokaliteten ligger nordvest i Meldal kommune, sør for Ringavatnet og Laksøybygda. Den omfatter den slakt sørvendte setervollen på Drogsetsætra, som grenser mot blåbærbjørkeskog og tresatt myr. Berggrunnen består av fyllitt og gråvakke, med et tynt lag av morenematerial over.									
NATURTYPER, UTFORMINGER OG VEGETASJONSTYPER Naturtypen er slåttemark, og utforminga er svak lågurt slåtteeng (T4-2.1), med et mindre parti av svak lågurt slåttefukteng (T4-6.1) sentralt og vest i enga.									

ARTSMANGFOLD:

Grefstad (2009) nevner bl.a. gulaks, jonsokkoll, øyentrøst-art, firkantperikum, hvitveis, engfiol, ryllik og småsyre. I 2013 blei det i de mest artsrike partiene i tillegg sett harerug, setergråurt, tepperot, prestekrage, skogstorkenebb, gullris, legeveronika, engfrytle, vanlig nattfiol, skogmarihånd, finnskjegg, småengkall, fjelltimotei og hvitmaure. I et fuktig drag midt på enga og vestover er det større dominans av sølvbunke (til dels tuedannende), med noe brennesle og tyrihjelms. Det blei ikke sett beitemarksopp, men de mer magre og tørre partiene kan ha potensial for krevende arter.

BRUK, TILSTAND OG PÅVIRKNING:

Når setra var i drift, var den antagelig vært brukt som slåttemark og gjødsla med husdyrgjødsel. Vollen er i ettertid beita av sau som gikk fritt i området, men det er nå ingen husdyr som går i området. Grefstad (2009) skriver at eierne tok opp igjen slått (tohjulstraktor) og hesjing i 2008, og en del løvoppslag blei da også fjerna fra engarealet. Kantsonene (2-5 m) og engareal mellom bygningene blir ikke slått, og det er en del bjørkeoppslag, særlig nedenfor det gamle seterhuset. Vegetasjonen bærer fremdeles preg av at det har vært et langt opphold uten hevd/lavt beitetrykk, og det er et tydelig næringssig fra fjøset. Enga framstår altså som ganske variert med gradvise overganger mht. tilstand og arts mangfold.

FREMMEDE ARTER: Honningknoppurt (H1-høy risiko) har spredt seg litt ut fra blomsterbedet ved det nye seterhuset, og det blei også sett matgressløk (SE-svært høy risiko).

KULTURMINNER:

Ingen kjente

SKJØTSEL OG HENSYN

Det beste for slåtteenga vil være årlig slått av hele setervollen (inkl. kantsoner) på seinsommeren og fjerning av høyet, gjerne etter et par dagers bakketørk eller hesjing. Det anbefales skjærende redskap, som tohjulsslåmaskin eller ljà. Førstnevnte vil i kombinasjon med ryddesag kunne brukes til å fjerne oppslag og uønska vekster (små trær, gresstuer osv.). Skog som kryper inn fra kantsonen bør fjernes helt eller tynnes kraftig. Stubbene kappes i bakkenivå. Om ikke slått er aktuelt å gjennomføre anbefales det at lokaliteten gjerdes inn og beites av minst en gang hver sommer. Det anbefales at fremmede arter holdes under kontroll i blomsterbed, eller fjernes. Lokaliteten bør ikke gjødsles eller sprøytes og andre inngrep bør unngås.

DEL AV HELHETLIG LANDSKAP:

Lokaliteten fremstår som ganske isolert fra andre setervoller, men det finnes fremdeles rester av slåttemyrkant i nærområdet.

VERDIBEGRUNNELSE:

Lokaliteten har høy verdi på størrelse (3,7 daa). Tilstanden og arts mangfoldet varierer en del innen lokaliteten, der de mest verdifulle delene har middels verdi. Lav/graværende hevd over lengre tid og gjødselpreg i noen partier trekker verdien ned, slik at den samla sett har en svak B-verdi (viktig). Verdien vil antagelig over tid forsterkes om enga skjøttes som beskrevet nedenfor.

SKJØTSELSPLAN

DATO skjøtselsplan: 08.12.2014	UTFORMET AV: Steinar Vatne		FIRMA: Økolog Vatne	
UTM 32V 525460 7001430	Gnr/bnr. 178/1	AREAL (nåværende): 4,2 daa	AREAL etter 4,2 daa	Del av verneområde? Nei
Kontakt med grunneier/bruker (ev /informant). Før opp tidsperioder, ev datoer. Navn: Erik Dragset (grunneier) og Anders Dragset høsten 2013			Type kontakt (befaring, tlf, e-post med mer) Telefonkontakt	

Slåttemarka og sone 1 er vist i figur 1.

MÅL:

Hovedmål for lokaliteten: Holde en slåttemark i hevd gjennom årlig slått og fjerning av avlinga. Tilstanden skal være god.

Konkrete delmål: Sein slått (rundt månedsskiftet juli-august, etter blomstring og frøsetting) og oppsamling av høy, helst etter bakketørking eller hesjing. Det skal slås helt inntil skogkanten. Høy skal ikke bli liggende igjen i enga. Fjerne alt løvoppslag i lokaliteten. Gjødsling, sprøyting eller andre inngrep skal ikke forekomme. Høstbeiting vil være gunstig.

Tilstandsmål arter: Jevnere fordeling av blomstrende engplanter.

Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing: Redusere innslaget av firkantperikum og høystauder. Sølvbuketuer og fremmede arter skal ikke forekomme. Holde hele slåttemarka fri for løvoppslag.

AKTUELLE TILTAK:		Prioritering (år)	Ant daa og kostnad/ daa	Kontroll : (Dato)
<i>Generelle tiltak:</i> Slått med tohjulsslåmaskin på seinsommeren. Kanter slås med ljà der slåmaskin ikke kommer til. Helst bakketørking eller hesjing. Grundig raking og oppsamling av høy. Løvoppslag (<4cm diameter) kan i de fleste tilfeller tas med tohjulsslåmaskin ved første slått. Enga skal ikke gjødsles.		Årlig tiltak (2015-)	4,2 daa, ca 30 timer	
Timeanslag : Slått m/tohjulsslåmaskin og ljà 4,2 daa : 1 time/daa Raking, vending og oppsamling for hånd 4,2 daa: 6 timer/daa				
<i>Aktuelle restaureringstiltak, utover de generelle:</i> Fjerning av løvoppslag og gran innen blå avgrensning (figur 2). Eldre bjørk og furu (>20 cm diameter) kan godt stå igjen hvis ønskelig. Kvist fjernes fra slåttemarka. Alle stubber kappes ved bakkenivå, slik at det seinere blir lett å slå.		2015 (vinter)	0,2 daa, ca 6 timer	

UTSTYRSBEHOV:

Hogst/rydding: Motorsag, ryddesag (evt. atv/snøskuter). Tohjulsslåmaskin, ljà og rive. Presenning til å dra høy med.

OPPFØLGING:

Skjøtselsplanen skal evalueres innen 5 år

Behov for registrering av spesifikke artsgrupper: Beitemarksopp.

Tilskudd søkt år:		Søkt til:	
Tilskudd tildelt år:		Tildelt fra:	

Skjøtselsavtale parter:

ANSVAR:

Person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen.

Kilder

Grefstad, R. 2009. Kartlegging av slåttemark i Meldal og Orkdal kommuner i 2004, 2007 og 2009. Upublisert rapport, 27 s

Gaarder, G. og Vatne, S. 2014. Kulturlandskapskartlegginger i Hemne, Meldal og Orkdal kommuner. Miljøfaglig Utredning Rapport 2014-1: 1-26 + vedlegg.

Ortofoto/kart

Figur 2. Slåttemarka Drogsetsætra (rød avgrensning) og sone for ryddetiltak (blå avgrensning).

Figur 3. Flyfoto fra 1937 av Drogsetsætra. Det ser ut til at setervollen er delt inn i tre teiger.

Bilder

Figur 4. Bjørkeoppslag og gran på nedsiden av den gamle seterstua (ryddesone - blå avgrensning). Denne bakken var artsrik og her er det trolig potensial for krevende beitemarksopp. Foto: Steinar Vatne

Figur 5. Oversikt over nedre halvdel av slåttemarka. I forkant er et fuktigere parti som er prega av gjødselssig fra fjøset. Til venstre skimtes et tørrere og mer artsrikt parti. Det flate partiet i nedre del har ikke blitt slått de siste åra, og her er også noe løvoppslag som trolig kan kuttes med tohjulsslåmaskin (evt ryddesag/kvistsaks).

Artsliste

Gulaks, jonsokkoll, øyentrøst-art, firkantperikum, hvitveis, engfiol, ryllik, småsyre, harerug, setergråurt, tepperot, prestekrage, skogstorkenebb, gullris, legeveronika, engfrytle, vanlig nattfiol, skogmarihånd, finnskjegg, småengkall, fjelltimotei, hvitmaure, sølvbunke brennesle og tyrihjel.